

balinišč. Mimogrede: življenje na mestnih kegljiščih je bilo zelo intenzivno. Bila bi hvaležna tema za diplomsko nalogo.

Posebno skrb je avtorica namenila tudi podatkom o dodatnih dejavnostih gostilničarjev. Številni so bili ne le kmetje ampak tudi trgovci, mesarji, kovači, kolarji ... Dragoceni so tudi podatki o rodbinskih zvezeh med njimi, načinih prehajanja obrti z neke osebe na drugo ...

Zelo izčrpna je Ložarjeva pri navajanju podatkov o kulturnopolitičnem življenju v gostilnah. Tam so nastajala in delovala mnoga kulturna in politična društva, v njih so se rojevale velike ideje, v njih se je kovala politika. Glede tega je v knjigi toliko podatkov, da jo bo moral upoštevati vsak, ki se bo ukvarjal s krajevno zgodovino naštetih krajev.

Med dejstva, ki jih je pri snovanju podobnih del potrebno bolj upoštevati, pa bi omenili predvsem tista, ki nam govorijo o gospodarskem pomenu gostilne za okolico. Bila je lahko blagoslov ali pa katastrofa ali pa oboje hkrati. Družine stalnih obiskovalcev so trpele. Marsikateri gospodar je ob vinu ali igralnih kartah zgubil svoje premoženje. Okolica je bila lahko bolj onesnažena, marsikje so morali občasno po dvoriščih in neposredni okolici pobirati gumble, klobuke, popravljati plotove ali celo spirati krvne madeže. Ne smemo pozabiti, da pa so okoličani lahko v gostilne marsikaj prodali: piščance, smetano, jajca, prašiče in teleta. Pridne in poštene so občasno zaposlovali ali pa jih imeli celo v nekakšnem honorarnem odnosu. Novomeški otroci smo v njih včasih kar dobro zaslužili. Za dela, kot je pospravljanje drv, skladiščenje ozimnice, dovažanje piva, pranje vinske posode, razvrščanje miz in stolov po vrtovih in podobno, smo dobili plačilo v hrani in brezalkoholnih pijačah (malinovec, kraherle, kokto). Na kegljišču smo služili denar. Za obisk kinopredstav je bilo treba dobiti le dovoljenje staršev, denar smo imeli. Velikokrat sem dovolj prihranil tudi za knjige in zvezke ob začetku šolskega leta, pa tudi med njim sem si sam kupal potrebno. Zaradi pomembnosti zasluga so imeli posamezni mestni predeli kar rajone. Konkuriranje »pritepencev« na naše ozemlje je sprožilo lahko tudi tepež, dobri plačniki pa so sploh imeli stalne postavljaje kegljev.

Knjiga Slavke Ložar je pomemben prispevek k zgodovini osrednje Dolenjske, veliko pomembnejši kot pove sam naslov. Zbrala je ogromne podatke in nakazala potrebe po novih raziskavah, za številne že sama ponuja gradivo. Tiskarji ji, razen nekaj napak, niso naredili sramote. Tudi zaradi opreme bomo knjigo radi uvrstili v naše knjižne police.

Stane Granda

Marjan Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev na tuje*. Od Ljubljane do Ellis Islanda - Otoka solza v New Yorku. 1880 - 1924. Ljubljana, Založba Mladika, 1991, 245 strani.

So knjige, ob prebiranju katerih se kljub njihovi strokovni dorečenosti in obilici skrbno zbranega gradiva človeku začno zapirati oči. So pa tudi tiste druge, ob katerih pozabiš na vabeče sonce za okensko šipo ali na nočne sence, ki bežijo mimo; delo Marjana Drnovška spada med te zadnje.

Naj mi zgodovinarji oprostijo, toda publikacij izpod njihovih peres, ki bi na strokovno dognan, pa vendar poljuden način obravnavale določeno problematiko in skozi njo živo odslikavale življenjske usode in tudi določeno zgodovinsko obdobje, v katerem so se te usode razpletale, ni prav veliko. Zato je delo Marjana Drnovška, ki bralca že ob prvem pogledu privabi s svojo privlačno naslovnico in razkošno opremo, še toliko bolj dobrodošlo.

Izseljenstvo je tista tema, o kateri je bilo - še posebno v zadnjem desetletju - napisanih že kar nekaj besed. Vendar so se ga avtorji v glavnem lotevali le s svojega zornega kota, to je s specifičnega zornega kota stroke, iz katere so izhajali. V knjigo o poti od Ljubljane do Otoka solza v New Yorku pa se zgodovino pisje preliva preko »okvira« svoje stroke v podajanje izsekov iz življenja, intimnih trenutkov in občutkov ljudi, kar sodi navadno v domeno etnologije. Tako se obe stroki zlivata v trdno organsko celoto, bralec pa na ta način spozna čas in proces, v katerem so se ljudje levili iz ne-izseljencev v (bodoče) izseljence, in seveda tudi specifične osebne, gospodarske in politične okoliščine, ki so botrovale tem njihovim odločitvam tako v njihovi neposredni okolici kakor tudi v širšem političnem okolju.

Na ta način je Marjanu Drnovšku uspela (pri nas še dokaj redka) sinteza znanstvenega in poljudnega, saj se je raje kot za nizanje suhoparnih številčnih podatkov, ki bi statistično orisali slovensko izseljenstvo v izbranem časovnem obdobju, odločil, da bo obravnavano temo prikazal skozi optiko posameznika, malega slovenskega človeka, ki se je zaradi najrazličnejših vzrokov odločil, da bo znano okolje domačega kraja zamenjal za negotovo, a - kot je upal vsak izseljenec

-boljšo prihodnost v neznanu, tuji deželi. To je dosegel z navajanjem številnih citatov, ki organsko dopolnjujejo posamezna poglavja, in vključevanjem bogatega slikovnega gradiva, ki je enakovredno pisani besedi. Prav zaradi tega zornega kota knjigo lahko beremo tako kot kakšno kriminalko, vendar pa je opremljena tudi z vsem potrebnim znanstvenim aparatom: številčnimi tabelami, opombami, seznamom virov in literature, še posebej dobrodošlim imenskim in krajevnim kazalom, seznamom slikovnega gradiva in njegovih lastnikov in povzetkoma v angleškem in nemškem jeziku.

Avtor, ki zaradi svojega dolgoletnega dela v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani dobro pozna bogastvo arhivskega materiala, je črpal številne podatke tudi iz časopisov, slikovno gradivo pa od mnogih zasebnih zbiralcev. Tako je nastala obsežna pripoved o slovenskih popotnikih in njihovem romanju od doma v tujino, iz znanega v neznanu.

Zasnova knjige presega podnaslov (Od Ljubljane do Ellis Islanda - Otoka solza v New Yorku: 1880-1924), saj posega tudi v dogajanje po Evropi, Braziliji, Egiptu in Kanadi. Avtor začenja delo z definicijo, kdo je sploh izseljenec, in v prvem poglavju umesti selitve iz slovenskih dežel do začetka 19. stoletja v evropski okvir in v okvir evropskih selitev. Nato nas logično vodi od trenutka, ko je v glavah bodočih potnikov začela zoreti misel o odhodu iz domovine pa vse do takrat, ko se izseljenec znajde tam, kamor se je bil nameril: v tuji deželi, ki naj bi postala njegov novi dom. V poglavju »Kaj je Slovence sililo v svet« so podani raznoliki vzroki za selitev na tuje, od širših gospodarskih in političnih do intimnejših kot so beg pred vojaško obveznostjo, pred roko zakona ali posledicami nepremišljene ljubezni, avanturizem in seveda pohlep po bogastvu. To poglavje uvaja bralca v številčni pregled slovenskih izseljencev, iz katerega razbere, koliko jih je v obravnavanem obdobju odšlo v tujino, od kod so odhajali in za koliko časa, in kaj so bili po poklicu. Za poglavjem z nazornim naslovom Slovenci na vseh koncih sveta, ki je še posebno poučno za vse tiste, ki najprej pomislijo na klasične dežele izseljevanja, kot so ZDA, Kanada in Južna Amerika, manj pa na Hrvaško, Srbijo, Bosno in Hercegovino, Romunijo, Bolgarijo, Rusijo, zahodno Evropo ali Egipt, avtor obravnava različne mehanizme za varstvo izseljencev: državne zakone, delovanje Rafaelove družbe iz Ljubljane, posebno varstvo za dekleta in žene in predloge za ustanovitev posebne organizacije za izseljence, ki bi jim pomagala in obenem poskušala zajeziti val izseljevanja s pomočjo časopisja in javnih shodov.

Ker so Slovenci najbolj množično odhajali v »Ameriko« - tako so večinoma imenovali Združene države Amerike - in se tako največ razpoložljivih virov nanaša na ta, za mnoge še danes najbolj razburljivi del sveta, je avtor celotno naslednje poglavje posvetil Novemu svetu in podobi, ki so jo o njej ustvarili številni povratniki, pisma, ki so opisovala razmere in življenje v Ameriki, in odmevi v časopisju, razglasih in literaturi. Sledi poglavje o Ljubljani kot prvi postaji na potovanju v tujino. Tu so imele svoje urade izseljenske agencije, za marsikatero vojaškega ubežnika pa je bila Ljubljana tudi tista postaja, ki je namesto v svobodo vodila v zapor. Naslednje poglavje z naslovom »Do velikih evropskih pristanišč« nam, zaradi obilice ohranjenega gradiva, nazorno predstavlja nadaljevanje potovanja, tako s pomočjo števil kot tudi z zapisi o vtisih in občutkih ob plovbi preko Atlantika, in nas privede do zadnje etape potovanja v Novi svet. Na Otoku solza pred New Yorkom se je odločala usoda večine, ki je upala, da bo v Ameriki lahko na novo zaživela; za nekatere pa se je potovanje tudi predčasno končalo, saj so se morali zaradi najrazličnejših vzrokov vrniti, od koder so prišli.

In tako prispemo do konca knjige, do trenutka, ko se za slovenske popotnike zaključijo imigracijski postopek, ko v roke končno dobijo žigosan papir in se pred njimi na stečaj odprejo vrata, skozi katere vodi cesta v nov začetek. Tukaj pa se začenja že nova zgodba.

Nives Sulič

Breda Čebulj - Sajko, *Med srečo in svobodo*. Avstralski Slovenci o sebi, Ljubljana, samozaložba, 1992, 251 strani.

V okviru široko zastavljenega raziskovalnega projekta izseljenstva se je slovenska etnologija pred leti začela zanimati tudi za avstralske Slovence. Pionirsko delo pri tej ožji problematiki je opravila avtorica pričujoče knjige. Poleg objav strokovnih razprav in poljudnih člankov je pripravila tudi odmevno razstavo na to temo v Slovenskem etnografskem muzeju (1985). Razstavne eksponate je v celoti zbrala sama med svojim terenskim delom. Svoja spoznanja s trikratnega obiska Avstralije je strnila v magistrski nalogi *Način življenja Slovencev v Avstraliji. Proces njihovega izseljevanja iz Slovenije do priselitve v avstralsko družbo* (1991), ki jo je kot razisko-